

امامت در اندیشه امام صادق علیه السلام با تکیه بر کتاب شریف کافی

ششمین حجت خداوند متعال، ابو عبد الله حضرت جعفر بن محمد الصادق علیه السلام در تاریخ مکتب اهل بیت علیهم السلام یکی از ستاره‌هایی است که تاثیر گذاری ایشان در ابواب مختلف علوم حتی مورد اعتراف دشمنان ایشان نیز بوده است.

وسعت زمانی که در زمان امام صادق علیه السلام رخ داد، می‌توان به انحلال و از بین رفتن دولت اموی و تشکیل دولت عباسیان اشاره کرد که زمینه خوبی برای تشکیل جلسات علمی و استفاده از فضای به وجود آمده را برای حضرت آسان گردانید و امام صادق سلام الله علیه در راستای تشکیل جلسات علمی و نشر معارف اهل بیت علیهم السلام قدمی موثر برداشتند. کرسی درسی ایشان از همه عقاید و تفکرات حضور داشتند. از خواص امام مانند محمد بن مسلم و زرارة در کرسی علمی ایشان و استفاده از خوان علمی آن حضرت استفاده و افرادی که از خط اهل بیت علیهم السلام به دور بوده و رابطه خوبی با ایشان نداشتند مانند ابو حنیفه و مالک بن انس و... نیز حضور داشتند هر چند در عمل، مخالف امام صادق علیه السلام بوده اند.

اندیشه امامت در کلام امام صادق علیه السلام از جمله مباحث مهمی است که باید مورد توجه قرار گیرد و اهمیت آن در کلام ششمین حجت خداوند روشن گردد. روایات متعددی که در منابع مکتوب امامیه بیان شده است، حاکی از اهمیت این مساله نزد اهل بیت علیهم السلام بوده است که در این نوشته، به نحو اختصار به برخی از مؤلفه‌های مهمی که در راستای شناخت و جایگاه امامت توسط امام صادق علیه السلام اشاره شده است، پرداخته خواهد شد.

۱. ضرورت امامت

وجود امام در هر عصر و زمانی یکی از عقاید مسلم مسلمانان بوده و اهمیت آن از باب

هدایتگری امام می باشد.

در روایتی نورانی، امام صادق سلام الله علیه به ضرورت وجود امام در هر زمانی چنین اشاره

فرمودند:

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَجَلٌ وَ أَعْظَمُ مِنْ أَنْ يَتْرُكَ الْأَرْضَ يَغْيِرُ

إِمَامٍ عَادِلٍ.

الكليني الرازي، محمد بن يعقوب بن إسحاق (المتوفى ۳۲۹ ق)، الكافي، ج ۱، ص ۱۷۸، صححه

وعلق عليه علي أكبر الغفاري، ناشر: دار الكتب الاسلامية، تهران، الطبعة الثالثة، ۱۳۸۸هـ.

ابوبصير از امام صادق عليه السلام نقل کرد که آن حضرت فرمودند: خدا برتر و بزرگتر از آنست

که زمین را بدون امام عادل واگذارد.

نکته مهمی که علاوه بر نصب امام در این روایت شریف دیده می شود، صفت عدالت است

که خداوند متعال امام عادل بر مردم انتخاب می کند نه هر امامی پس عقیده اهل تسنن که تبعیت از

هر امامی ولو فاسق و فاجر با این سخن امام صادق علیه السلام باطل می شود و همچنین نصب

هر گونه فرد ظالم و غیر عادل از جانب خداوند متعال منتفی است و آنکه انتخاب شده الهی باشد،

دارای صفات الهی است که بر مردم لازم و واجب است تا از او تبعیت کنند.

۲. ائمه جانشینان خداوند

دومین مؤلفه ای که در کلام امام صادق سلام الله علیه دیده می شود، معرفی اهل بیت علیهم السلام به عنوان جانشینان الهی است. از آنجائی که امام پیشوای مردم است، جانشین خداوند متعال می باشد.

در روایتی نورانی، ابوبصیر از امام صادق علیه السلام چنین نقل کرده است:

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْأَوْصِيَاءُ هُمْ أَبْوَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّتِي يُوتَى مِنْهَا وَ لَوْلَاهُمْ مَا عُرِفَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَ بِهِمْ اِحْتَجَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ.

الكليني الرازي، محمد بن يعقوب بن إسحاق (المتوفى ۳۲۹ ق)، الكافي، ج ۱، ص ۱۹۳، صححه

وعلق عليه علي أكبر الغفاري، ناشر: دار الكتب الاسلامية، تهران، الطبعة الثالثة، ۱۳۸۸هـ.

ابو بصیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده است که آن حضرت فرمودند: اوصیاء [جانشینان] همان دروازه توجه به خداوند می باشند، اگر آنها نبودند، خدا عز و جل شناخته نمی شد، خدا بوسیله آنها بر خلق خود اتمام حجت کرده است.

علاوه بر معرفی جانشینان رسول خدا صلی الله علیه و آله به عنوان درگاه الهی، شناخت خداوند متعال نیز منوط به وجود آنان می باشد چرا که انوار مقدس اهل بیت علیهم السلام مصداق کامل ترین و بهترین خلق خداوند بوده و خداوند متعال آنان را برگزید و نشانه ای برای شناخت خود قرار داد که شناخت حجت های خداوند، یکی از مباحث مهم در مسیر شناخت خداوند متعال می باشد.

۳. امانت های الهی

در روایتی نورانی، امام صادق علیه السلام صفات متعددی را برای امام ذکر کرده اند که

حکایت از اهمیت امام و موضوع امامت دارد چنان چه آن حضرت فرمودند:

عَنْ خَيْثَمَةَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا خَيْثَمَةُ نَحْنُ شَجَرَةُ الثُّبُورِ وَ بَيْتُ الرَّحْمَةِ وَ مَقَاتِيحُ الْحِكْمَةِ وَ مَعْدِنُ الْعِلْمِ وَ مَوْضِعُ الرِّسَالَةِ وَ مُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ وَ مَوْضِعُ سِرِّ اللَّهِ وَ نَحْنُ وَدِيَعَةُ اللَّهِ فِي عِبَادِهِ وَ نَحْنُ حَرَمُ اللَّهِ الْأَكْبَرُ وَ نَحْنُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَ نَحْنُ عَهْدُ اللَّهِ فَمَنْ وَفَى بِعَهْدِنَا فَقَدْ وَفَى بِعَهْدِ اللَّهِ وَ مَنْ خَفَرَهَا فَقَدْ خَفَرَ ذِمَّةَ اللَّهِ وَ عَهْدَهُ.

الكليني الرازي، محمد بن يعقوب بن إسحاق (المتوفى ۳۲۹ ق)، الكافي، ج ۱، ص ۲۲۱، صححه

وعلق عليه علي أكبر الغفاري، ناشر: دار الكتب الاسلامية، تهران، الطبعة الثالثة، ۱۳۸۸هـ.

خیثمه نقل می کند که امام صادق علیه السلام به من فرمودند: ای خیثمه، ما درخت نبوت و

خانه رحمت و کلید حکمت و کانون دانش و محل رسالت و آمد و شد فرشتگان و محل راز خدائیم، ما

امانت خدا در میان بندگان و حریم بزرگ خدا هستیم. ما امان خدا و پیمان او هستیم، هر که به

پیمان ما وفا کند به پیمان خدا وفا کرده و هر که با ما پیمان شکنی کند پیمان و عهد خدا را شکسته

است.

در این روایت، امام صادق علیه السلام چندین ویژگی امام را ذکر کرده است که حائز اهمیت

است. اشاره به اینکه آن بزرگواران امانت الهی بوده و همچنین عمل به عهد و وفاي آن بزرگواران

همان عهد و وفاي الهی است، از ویژگی مخصوص اهل بیت عليهم السلام می باشد. حال باید

سوال کرد که براستی مردم با این امانت های الهی چه کردند. آیا غضب خلافت امیرالمؤمنین سلام

الله علیه و شهادت صدیقه کبری سلام الله علیها و... از مصادیق وفاي به عهد است یا نقض عهد؟

۴. ولی امر خداوند

در روایتی امام صادق علیه السلام خطاب به عبد الرحمن بن کثیر تصریح فرمودند که ما اهل

بیت علیهم السلام ولی امر خداوند و گنجینه‌های علم خدا و مخزن وحی او می‌باشند:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ يَقُولُ نَحْنُ وُلاةُ أَمْرِ اللَّهِ وَ خَزَنَةُ عِلْمِ

اللَّهِ وَ عَيْبَةُ وَحْيِ اللَّهِ.

الکلبینی الرازی، محمد بن یعقوب بن إسحاق (المتوفى ۳۲۹ ق)، الکافی، ج ۱، ص ۱۹۲، صححه

وعلق علیه علی أكبر الغفاری، ناشر: دار الکتب الاسلامیة، تهران، الطبعة الثالثة، ۱۳۸۸هـ.

ما فرمانروایان فرمان خدا و گنجینه علم خدا و مخزن وحی خدا هستیم.

همین روایت را مرحوم خزاز قمی با اندکی اختلاف چنین نقل کرده است:

نَحْنُ وُلاةُ أَمْرِ اللَّهِ وَ خَزَنَةُ عِلْمِ اللَّهِ وَ عَيْبَةُ وَحْيِ اللَّهِ وَ أَهْلُ دِينِ اللَّهِ وَ عَلَيْنَا نَزَلَ كِتَابُ اللَّهِ وَ بِنَا عِيدَ

اللَّهِ وَ لَوْلَانَا مَا عَرَفَ اللَّهُ وَ نَحْنُ وَرَثَةُ نَبِيِّ اللَّهِ وَ عِترته.

الصفار، محمد بن الحسن بن فروخ (المتوفى ۲۹۰ ق) بصائر الدرجات، ص ۸۱، تحقیق: تصحیح

وتعلیق و تقدیم: الحاج میرزا حسن کوچه باغی، ناشر: منشورات الأعلمی - طهران، سال چاپ :

۱۴۰۴ ق - ۱۳۶۲ ش.

ما فرمانروایان فرمان خدا و گنجینه‌های علم خدا و مخزن وحی او و اهل دین خدا هستیم

کتاب خدا بر ما نازل شده بواسطه ما خدا پرستش شد اگر ما نبودیم، خدا شناخته نمی شد ما وارث

پیامبر خدا و عترت او هستیم.

در این روایت نیز اهل بیت علیهم السلام علاوه بر فرمانروایان اوامر الهی، به عنوان نگه دارندگان علم خداوند نیز معرفی شده اند.

۵. اطاعت و شناخت امام

لزوم معرفت و شناخت امام یکی از مباحث مهمی عقیدتی محسوب شده تا جایی که نشناختن امام و عدم تبعیت او، مرگ جاهلی را در پیش دارد.

امام صادق علیه السلام در روایتی طولانی، لزوم اطاعت و شناخت اهل بیت علیهم السلام را چنین بیان فرمودند:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّكُمْ لَا تَكُونُونَ صَالِحِينَ حَتَّى تَعْرِفُوا وَ لَا تَعْرِفُونَ حَتَّى تُصَدِّقُوا وَ لَا تُصَدِّقُونَ حَتَّى تُسَلِّمُوا أَبْوَاباً أَرْبَعَةً لَا يَصْلُحُ أَوْلَاهَا إِلَّا بِأَخْرِهَا ضَلَّ أَصْحَابُ الثَّلَاثَةِ وَ تَاهُوا تَيْهًا بَعِيدًا إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَا يَقْبَلُ إِلَّا الْعَمَلَ الصَّالِحَ وَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا بِالْوَفَاءِ بِالشُّرُوطِ وَ الْعُهُودِ وَ مَنْ وَفَى اللَّهَ بِشُرُوطِهِ وَ اسْتَكْمَلَ مَا وَصَفَ فِي عَهْدِهِ نَالَ مَا عِنْدَهُ وَ اسْتَكْمَلَ وَعَدَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَخْبَرَ الْعِبَادَ بِطَرِيقِ الْهُدَى وَ شَرَعَ لَهُمْ فِيهَا الْمَنَارَ وَ أَخْبَرَهُمْ كَيْفَ يَسْأَلُونَ فَقَالَ وَ إِلَيَّ لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى وَ قَالَ إِنَّما يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ فَمَنْ اتَّقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِيمَا أَمَرَهُ لِقِيَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ مُؤْمِنًا بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ صلي الله عليه و آله هَيِّهَاتَ هَيِّهَاتَ فَاتَ قَوْمٌ وَ مَاتُوا قَبْلَ أَنْ يَهْتَدُوا وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ آمَنُوا وَ أَشْرَكُوا مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّهُ مَنْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا اهْتَدَى وَ مَنْ أَخَذَ فِي غَيْرِهَا سَلَكَ طَرِيقَ الرَّدَى وَ صَلَّى اللَّهُ طَاعَةً وَ لِيَّ أَمْرِهِ بِطَاعَةِ رَسُولِهِ صلي الله عليه و آله وَ طَاعَةَ رَسُولِهِ بِطَاعَتِهِ فَمَنْ تَرَكَ طَاعَةَ وَ لَاءِ الْأَمْرِ لَمْ يُطِعِ اللَّهَ وَ لَا رَسُولَهُ وَ هُوَ الْإِفْرَارُ بِمَا نَزَلَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ- خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَ التَّمَسُّوا الْبُيُوتَ الَّتِي أُذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ فَإِنَّهُ قَدْ خَبَرَكُمْ أَنَّهُمْ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَ لَا بَيْعٌ عَنْ

ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيْتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصَارُ إِنَّ اللَّهَ قَدِ اسْتَخْلَصَ
الرُّسُلَ لِأَمْرِهِ ثُمَّ اسْتَخْلَصَهُمْ مُصَدِّقِينَ لِذَلِكَ فِي نُذْرِهِ فَقَالَ وَ إِنَّ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ تَاهَ مَنْ جَهَلَ وَ
اهْتَدَى مَنْ أَبْصَرَ وَ عَقَلَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَ لَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ
وَ كَيْفَ يَهْتَدِي مَنْ لَمْ يُبْصِرْ وَ كَيْفَ يُبْصِرُ مَنْ لَمْ يُنْذَرْ اتَّبِعُوا رَسُولَ اللَّهِ ص وَ أَقْرُوا بِمَا نَزَلَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ
اتَّبِعُوا آثَارَ الْهُدَى فَإِنَّهُمْ عَلَامَاتُ الْأَمَانَةِ وَ التَّقَى وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَوْ أَنْكَرَ رَجُلٌ عَيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ
أَقْرَبَ مَنْ سِوَاهُ مِنَ الرُّسُلِ لَمْ يُؤْمِنِ افْتَضُوا الطَّرِيقَ بِالتَّمَّاسِ الْمَتَارِ وَ التَّمِسُّوا مِنْ وَرَاءِ الْحُجُبِ الْآثَارِ
تَسْتَكْمِلُوا أَمْرَ دِينِكُمْ وَ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ.

الكليني الرازي، محمد بن يعقوب بن إسحاق (المتوفى ٣٢٩ ق)، الكافي، ج ٢، ص ٤٧-٤٨، صححه

وعلق عليه علي أكبر الغفاري، ناشر: دار الكتب الاسلامية، تهران، الطبعة الثالثة، ١٣٨٨ هـ.

امام صادق عليه السلام فرمودند: شما صالح نمي شويد، جز اينکه معرفت پيدا کنيد و معرفت
پيدا نمي کنيد جز اينکه تصديق کنيد و تصديق نمي کنيد جز اينکه تسليم باشيد. هر چهار در (تسليم
و تصديق و معرفت و صلاح) را بکوبيد که نخستين آنها جز به همراهی آخرشان شايسته نگردد،
کسانی که همراه سه در باشند گمراه گشته و در بي راهی دوری افتاده اند. خدای تبارک و تعالی
جز عمل صالح نپذيرد و جز وفاء به شروط و پيمانها را نپذيرد، کسی که شرطش را با خدا وفا کند و
آنچه خدا در پيمانش بيان کرده، بکار بندد به آنچه نزد خداست برسد و وعده خدا را کاملا دريابد،
خدای تبارک و تعالی بندگانش را به راه های هدايت خبر داده و برای ايشان در آن راهها چراغهای بلند
قرار داده و به آنها خبر داده است که چگونه راه پيمايند و فرموده است: «و من آمرزنده آن کسانى
هستم که توبه کرده و عمل صالح داشته و سپس راه هدايت پيمايد.» و فرموده است: «خدا فقط از
پرهيزکاران مي پذيرد» پس کسی که از خدا نسبت به اوامرش باک داشته باشد خدا را ملاقات کند

در حالی که مؤمن باشد به آنچه [حضرت] محمد صلی الله علیه و آله آورده است؛ افسوس افسوس، که مردمی گذشتند و پیش از آنکه هدایت شوند، مردند و گمان کردند که مؤمن هستند ولی از آنجا که نمیدانستند، مشرک بودند، هر که از در به خانه بیاید، راه را یافته است و آنکه راهی غیر از در پیش گیرد، راه هلاکت پیموده است. خدا اطاعت ولی امرش را به اطاعت رسولش پیوسته و طاعت رسولش را به طاعت خودش گره زده است، پس هر که از والیان امر اطاعت نکند، خدا و رسولش را اطاعت نکرده است، و اقرار به آنچه از طرف خدا نازل گشته که فرموده است: «در هر مسجدی پوشاک زیور به تن کنید» و خواهش نمائید و بجوئید خانه‌هایی را که خدا اجازه داده رفعت گیرند و نامش در آنها برده شود، زیرا خدا بشما خبر داده که آنها «مردانی باشند که هیچ تجارت و داد و ستدی ایشان را از یاد خدا و گزاردن نماز و دادن زکاة باز ندارد و از روزی که دلها و دیده‌ها در آن دگرگون شود، بیم دارند» همانا خدا فرستادگانش را برای امرش برگزید و سپس ایشان را باور دارندگان به بیم‌های خویش انتخاب کرده و فرمود: «هیچ امتی نیست مگر اینکه در میانشان بیم‌رسانی بوده است» گمراه شد آنکه ندانست و به مسیر رسید آنکه بینا و عاقل گشت. خداوند فرمود: «نکته ایست، دیدگان کور نیست بلکه دل‌هایی که در سینه هاست کور است» چگونه مسیر را پیدا کند کسی که بینا نیست و چگونه بینا شود کسی که تفکر نکند. از رسول خدا و اهل بیتش پیروی کنید و به آنچه از نزد خدا نازل گشته اعتراف نمائید و در پی نشانه‌های هدایت بروید، زیرا که ایشان علامات امانت و تقوایند و بدانید که اگر کسی عیسی بن مریم را انکار کند و به پیغمبران دیگر اعتراف نماید، ایمان ندارد. روشنی‌ها را بجوئید و راه پیمائید و آثار پشت پرده (امام پنهان و یا اخبار و احادیث و یا عنایات مخصوص خدا) را بخواهید تا امر دینتان کامل شود و بخدای پروردگارتان مؤمن شوید.

۶. جایگاهی والای امام

مقام والای امام و حجت خداوند فراتر از یک بشر عادی بوده این نیز یک نکته ویژه در معرفت

شناسی نسبت به انوار مقدس الهی است.

در روایتی نورانی، امام صادق علیه السلام مقام و جایگاه حجت خداوند متعال را چنین بیان

فرمودند:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي خُطْبَةٍ لَهُ يَذْكُرُ فِيهَا حَالَ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَصِفَاتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْضَحَ بِأَيْمَةِ الْهُدَى مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّنَا عَنْ دِينِهِ وَأَبْلَجَ بِهِمْ عَنْ سَبِيلِ مِنْهَا جِهَةٍ وَفَتَحَ بِهِمْ عَنْ بَاطِنِ يَتَابِعِ عِلْمِهِ فَمَنْ عَرَفَ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاجِبَ حَقِّ إِمَامِهِ وَجَدَ طَعْمَ حَلَاوَةِ إِيْمَانِهِ وَعِلْمَ فَضْلِ طُلُؤَةِ إِسْلَامِهِ لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَصَبَ الْإِمَامَ عَلِمًا لِخَلْفِهِ وَجَعَلَهُ حُجَّةً عَلَى أَهْلِ مَوَادِّهِ وَعَالِمِهِ وَأَلْبَسَهُ اللَّهُ تَاجَ الْوَقَارِ وَغَشَّاهُ مِنْ نُورِ الْجَبَّارِ يُمَدُّ بِسَبَبِ إِلَى السَّمَاءِ لَا يَنْقَطِعُ عَنْهُ مَوَادُّهُ وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِجِهَةِ أَسْبَابِهِ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ أَعْمَالَ الْعِبَادِ إِلَّا بِمَعْرِفَتِهِ فَهُوَ عَالِمٌ بِمَا يَرُدُّ عَلَيْهِ مِنْ مُلْتَبِسَاتِ الدُّجَى وَ مُعَمَّيَاتِ الشَّنَنِ وَ مُشَبِّهَاتِ الْغَيْبِ فَلَمْ يَزَلِ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَخْتَارُهُمْ لِخَلْفِهِ مِنْ وُلْدِ الْخُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ عَقِبِ كُلِّ إِمَامٍ يَصْطَفِيهِمْ لِذَلِكَ وَيَجْتَبِيهِمْ وَيَرْضَى بِهِمْ لِخَلْفِهِ وَ يَرْتَضِيهِمْ كُلَّمَا مَضَى مِنْهُمْ إِمَامٌ نَصَبَ لِخَلْفِهِ مِنْ عَقِبِهِ إِمَامًا عَلِمًا بَيْنًا وَ هَادِيًا نِيرًا وَ إِمَامًا قِيَمًا وَ حُجَّةً عَالِمًا أَيْمَةً مِنَ اللَّهِ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُونَ حُجَّ اللَّهُ وَ دُعَاؤُهُ وَ رِعَاؤُهُ عَلَى خَلْفِهِ يَدِينُ بِهِدْيِهِمُ الْعِبَادُ وَ تَسْتَهْلُ بِنُورِهِمُ الْبِلَادُ وَ يَنْمُو بِبَرَكَتِهِمُ التَّلَادُ جَعَلَهُمُ اللَّهُ حَيَاةً لِلْأَنَامِ وَ مَصَابِيحَ لِلظُّلَمِ وَ مَفَاتِيحَ لِلْكَلَامِ وَ دَعَائِمَ لِلْإِسْلَامِ جَرَتْ بِذَلِكَ فِيهِمْ مَقَادِيرُ اللَّهِ عَلَى مَحْتُومِهَا فَالْإِمَامُ هُوَ الْمُتَنَجِّبُ الْمُرْتَضَى وَ الْهَادِي الْمُتَنَجِّجِي وَ الْقَائِمُ الْمُرْتَجَى اصْطَفَاهُ اللَّهُ بِذَلِكَ وَ اصْطَنَعَهُ عَلَى عَيْنِهِ فِي الدَّرِّ حِينَ دَرَّاهُ وَ فِي الْبَرِيَّةِ حِينَ بَرَّاهُ طَلًّا قَبْلَ خَلْقِ نَسَمَةٍ عَنْ يَمِينِ عَرْشِهِ مَحْبُوبًا بِالْحِكْمَةِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَهُ اخْتَارَهُ يَعْلَمُهُ وَ انْتَجَبَهُ لِطَهْرِهِ بَقِيَّةً مِنْ آدَمَ

عليه السلام وَ خَيْرَةً مِنْ دُرِّيَّةِ نُوحٍ وَ مُصْطَفَى مِنْ آلِ إِبْرَاهِيمَ وَ سُلَالَةَ مِنْ إِسْمَاعِيلَ وَ صَفْوَةً مِنْ عِتْرَةِ
 مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ لَمْ يَزَلْ مَرَعِيًّا بِعَيْنِ اللَّهِ يَحْفَظُهُ وَ يَكْلُؤُهُ بِسِتْرِهِ مَطْرُوداً عَنْهُ حَبَائِلُ إِبْلِيسَ وَ
 جُنُودِهِ مَدْفُوعاً عَنْهُ وَ قُوبُ الْعَوَاسِقِ وَ نُفُوثُ كُلِّ فَاسِقٍ مَضْرُوباً عَنْهُ قَوَارِفُ السُّوءِ مُبْرَأً مِنَ الْعَاهَاتِ مَحْجُوباً
 عَنِ الْآفَاتِ مَعْصُوماً مِنَ الرِّلَّاتِ مَصُوناً عَنِ الْقَوَاحِشِ كُلِّهَا مَعْرُوفاً بِالْحِلْمِ وَ الْبِرِّ فِي يَقَاعِهِ مَنَسُوباً إِلَى
 الْعَقَافِ وَ الْعِلْمِ وَ الْفَضْلِ عِنْدَ انْتِهَائِهِ مُسْتَدَافاً إِلَيْهِ أَمْرٌ وَ الْوَالِدِ صَامِتاً عَنِ الْمَنْطِقِ فِي حَيَاتِهِ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّةُ
 وَ الْوَالِدِ إِلَى أَنْ انْتَهَتْ بِهِ مَقَادِيرُ اللَّهِ إِلَى مَشِيئَتِهِ وَ جَاءَتْ الْإِرَادَةُ مِنَ اللَّهِ فِيهِ إِلَى مَحَبَّتِهِ وَ بَلَغَ مُنْتَهَى مُدَّةِ
 وَ الْوَالِدِ عَلَيْهِ السَّلَامِ فَمَضَى وَ صَارَ أَمْرُ اللَّهِ إِلَيْهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ قَلَدَهُ دِينَهُ وَ جَعَلَهُ الْحُجَّةَ عَلَى عِبَادِهِ وَ قِيَمَهُ فِي
 بِلَادِهِ وَ أَيْدِهِ بِرُوحِهِ وَ آتَاهُ عِلْمَهُ وَ أَنْبَأَهُ فَضْلَ بَيَانِهِ وَ اسْتَوْدَعَهُ سِرَّهُ وَ انْتَدَبَهُ لِعَظِيمِ أَمْرِهِ وَ أَنْبَأَهُ فَضْلَ بَيَانِ
 عِلْمِهِ وَ نَصَبَهُ عَلَماً لِيَخْلُقَهُ وَ جَعَلَهُ حُجَّةً عَلَى أَهْلِ عَالَمِهِ وَ ضِيَاءً لِأَهْلِ دِينِهِ وَ الْقِيَمَ عَلَى عِبَادِهِ رَضِيَ اللَّهُ
 بِهِ إِمَاماً لَهُمْ اسْتَوْدَعَهُ سِرَّهُ وَ اسْتَحْفَظَهُ عِلْمَهُ وَ اسْتَخْبَأَهُ حِكْمَتَهُ وَ اسْتَرَعَاهُ لِدِينِهِ وَ انْتَدَبَهُ لِعَظِيمِ أَمْرِهِ وَ
 أَحْيَا بِهِ مَنَاهِجَ سَبِيلِهِ وَ فَرَائِضَهُ وَ حُدُودَهُ فَقَامَ بِالْعَدْلِ عِنْدَ تَحْيِيرِ أَهْلِ الْجَهْلِ وَ تَحْيِيرِ أَهْلِ الْجَدَلِ بِالنُّورِ
 السَّاطِعِ وَ الشِّفَاءِ النَّافِعِ بِالْحَقِّ الْأَبْلَجِ وَ الْبَيَانِ اللَّائِحِ مِنْ كُلِّ مَخْرَجٍ عَلَى طَرِيقِ الْمَنْهَجِ الَّذِي مَضَى عَلَيْهِ
 الصَّادِقُونَ مِنْ آبَائِهِ عَ فَلَيْسَ يَجْهَلُ حَقَّ هَذَا الْعَالِمِ إِلَّا شَقِيٌّ وَ لَا يَجْحَدُهُ إِلَّا غَوِيٌّ وَ لَا يَصُدُّ عَنْهُ إِلَّا جَرِيٌّ
 عَلَى اللَّهِ جَلٌّ وَ عَلا.

الكليني الرازي، محمد بن يعقوب بن إسحاق (المتوفى ٣٢٩ ق)، الكافي، ج ٢، ص ٢٠٢-٢٠٥،

صححه وعلق عليه علي أكبر الغفاري، ناشر: دار الكتب الاسلامية ، تهران، الطبعة الثالثة، ١٣٨٨ هـ.

امام صادق عليه السلام در خطبه اي كه حال و صفات امامان عليهم السلام را بيان مي كند،

فرمودند: همانا خداوند به وسيله ائمه هدى از اهل بيت پيغمبر ما، دينش را آشكار ساخت و علمش

را روشن نمود و براي آنان، باطن چشمه هاي علمش را گشود، هر كه از امت محمد صلي الله عليه و

آله حق واجب امامش را بشناسد، طعم و شیرینی ایمانش را یافته و فضلِ خرمیِ اسلامش را بداند (خدایا در اینجا این عاصی هم بدرگاه رحمت چشم امید دوزد) زیرا خداوند تبارک و تعالی امام را به پیشوائی خلقش منصوب کرده و بر روزی خواران اهل جهانش حجت قرار داده و تاج وقارش بر سر نهاده و از نور جباریتش، به او افکنده با رشته ای الهی، تا آسمان کشیده که فیوضات خدا از او منقطع نشود و آنچه نزد خداست جز از طریق وسائل او بدست نیاید و خدا اعمال بندگان را جز با معرفت او نپذیرد آنچه از امور مشتبّه تاریک و سنت‌های مشکل و فتنه‌های نا آشکار بر او وارد شود، حکمش را می‌داند. خداوند همیشه امامان را برای رهبری خلقش از اولاد حسین علیه السلام و از فرزندان بلا واسطه هر امامی برای امامت برگزیند و انتخاب می‌کند و ایشان را برای خلقش می‌پذیرد و می‌پسندد، هر گاه یکی از ایشان از دنیا برود، از فرزندان او امامی بزرگوار آشکار و رهبری نوربخش و پیشوائی سرپرست و حجتی دانشمند برای خلقش نصب می‌کند، ایشان از طرف خدا پیشوا است، به حق هدایت می‌کنند و به حق داوری نمایند، حجت‌های خدا و داعیان بسوی خدایند، از طرف خدا مخلوق را سرپرستی می‌کنند. بندگان خدا به رهبری آنها دینداری کنند و شهرها به نورشان آبادان شود و ثروت‌های کهنه از برکتشان فزونی یابد، خدا ایشان را حیات مردم و چراغ‌های تاریکی و کلیدهای سخن و پایه‌های اسلام قرار داده و مقدرات حتمی خدا بر این جاری شده، پس امام همان برگزیده و پسندیده و رهبرِ محرم اسرار و امید بخشی است که به فرمان خدا قیام کرده است، خدا او را برای این برگزیده و در عالم ذر که او را آفریده، زیر نظر خود پروریده و در میان مردم، او را همچنان ساخته است، در عالم ذر پیش از آنکه جاندار پدید آید، امام را مانند سایه ای در سمت راست عرش آفریده و با علم غیب خود، به او حکمت بخشیده و او را برگزیده و برای پاکیش انتخابش کرده است، باقی مانده خلافت آدم علیه السلام به او رسیده و از بهترین فرزندان نوح علیه السلام است، برگزیده

خاندان ابراهیم علیه السلام و سلاله اسماعیل و انتخاب شده از عترت محمد صلی الله علیه و آله است، همیشه زیر نظر خدا سرپرستی شده و با پرده خود حفظ و نگهبانیش نموده و دامهای شیطان و لشکرش را از او کنار زده و پیش آمدهای شب هنگام و افسون جادوگران را از او دور ساخته است، روی آوردن بدی را از او برگردانیده، از بلاها برکنار است، از آفت ها پنهان است، از لغزشها معصوم بوده و از تمام زشتکاری ها مصون است.

در جوانی به خویشتن داری و نیکوکاری معروف است و در پیری به پاکدامنی و علم و فضیلت منسوب، امر امامت از پدرش به او رسیده و در زمان حیات پدرش از آن گفتار خاموش بوده، چون ایام پدرش گذشت و مقدرات و خواست خدا نسبت به او پایان یافت و اراده خدا او را بسوی محبت خود رسانید و به پایان دورانش رسید، او در گذشت و امر خدا پس از او به وی رسید، خدا امر دینش را به گردن او نهاد و او را بر بندگانش حجت قرار داد و در بلادش سرپرست نمود و به روح خود قوتش داد و از علم خود به او داد و از بیان روشن [گفتار حق] آگاهی نمود و راز خود را به او سپرد و برای امر بزرگش (رهبری تمام مخلوق) دعوت فرمود و فضیلت بیان علمش را به او خبر داد و برای رهبری خلق منصوبش ساخت و بر اهل عالم حجتش نمود و مایه روشنائی اهل دین و سرپرست بندگانش کرد، او را برای امامت خلق پسندید و راز خود را به او سپرد و بر علم خویش نگهبانش کرد و حکمتش را در او نهفت و سرپرستی دینش را از او خواست و برای امر بزرگش او را طلبید و راه های روشن و احکام و حدود خویش با او زنده کرد.

امام هم با نور درخشان و درمان مفید، هنگام سرگردانی نادانان و سخن آراستن اهل جدل، به عدالت قیام کرد در حالی که با حق واضح و بیان از هر سو روشن همراه بود و به راه مستقیمی

که پدران درستکارش علیهم السلام رفته بودند، گام برداشت، پس حق چنین عالمی را جز بدبخت نادیده نگیرد و جز گمراه نا امید منکرش نشود و جز دلیر بر خدا، نسبت به او کارشکنی نکند. این روایت نیز از جمله روایات مهمی است که مقامات متعدد امام را حضرت صادق علیه السلام بیان کرده اند که حائز اهمیت است و نکات مهمی را بیان فرموده اند.

۷. علم الهی

علم بی پایان امام و حجت خداوند متعال، وابسته به علم الهی بوده و سرچشمه علم اهل بیت علیهم السلام از خداوند متعال می باشد.

در حدیثی، امام صادق سلام الله علیه به ابا بصیر پیرامون وسعت علمشان فرمودند:

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ لِي يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُعْطِ الْأَنْبِيَاءَ شَيْئًا إِلَّا وَ قَدْ أَعْطَاهُ مُحَمَّدًا ص قَالَ وَ قَدْ أَعْطَى مُحَمَّدًا جَمِيعَ مَا أَعْطَى الْأَنْبِيَاءَ وَ عِنْدَنَا الصُّحُفُ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ هِيَ الْأَلْوَا حُ قَالَ نَعَمْ.

الكليني الرازي، محمد بن يعقوب بن إسحاق (المتوفى ۳۲۹ ق)، الكافي، ج ۱، ص ۲۲۵، صححه

وعلق عليه علي أكبر الغفاري، ناشر: دار الكتب الاسلامية، تهران، الطبعة الثالثة، ۱۳۸۸هـ.

ابو بصیر می گوید: امام صادق علیه السلام به من فرمود: ای ابا محمد خدای عز و جل چیزی به پیغمبران عطا نفرمود، جز آنکه آن را به محمد صلی الله علیه و آله عطا کرد و همه آنچه را به پیغمبران داد، به محمد هم عطا فرمود و آن صحفی که خدای عز و جل فرموده است: «صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى» نزد ماست، عرض کردم: آن صحف همان الواح است؟ فرمود: بلی.

طبق این روایت، آنچه که به عنوان لوح ابراهیم و موسی معرفی شده است و جز خداوند و پیغمبران از آن اطلاع ندارند، نزد اهل بیت علیهم السلام موجود است و این همان حاکی از علوم الهی و بی نهایت اهل بیت علیهم السلام می باشد که خداوند متعال به آن انوار مقدس داده است. در روایتی دیگر، راوی می گوید از قول امام صادق علیه السلام شنیدم که آن حضرت فرمودند:

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ وَ اللَّهُ إِنِّي لَأَعْلَمُ كِتَابَ اللَّهِ مِنْ أَوْلِهِ إِلَى آخِرِهِ كَأَنَّهُ فِي كَفِّي فِيهِ خَبْرُ السَّمَاءِ وَ خَبْرُ الْأَرْضِ وَ خَبْرُ مَا كَانَ وَ خَبْرُ مَا هُوَ كَأَنَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهِ تَبْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ.

الكليني الرازي، محمد بن يعقوب بن إسحاق (المتوفى ٣٢٩ ق)، الكافي، ج ١، ص ٢٢٩، صححه

وعلق عليه علي أكبر الغفاري، ناشر: دار الكتب الاسلامية، تهران، الطبعة الثالثة، ١٣٨٨هـ.

به خدا که من کتاب خدا را از آغاز تا پایانش می دانم، چنان که گوئی در کف دست من است، در قرآن خبر آسمان و خبر زمین و خبر گذشته و خبر آینده وجود دارد چنان چه خداوند فرموده است: بیان هر چیز در آن [قرآن] است.

٨. عصمت

قوه عصمت و مصونیت امام از هر گونه گناه و اشتباه، یکی از ویژگی های برگزیده الهی است. در خطبه ای که بدان اشاره شد، امام صادق علیه السلام عصمت را لازمه امام دانستند چنان چه فرمودند:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي خُطْبَةٍ لَهُ يَذْكُرُ فِيهَا حَالَ الْأَيِّمَةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ صِفَاتِهِمْ ... قَالَ إِمَامٌ هُوَ الْمُتَنَجِّبُ الْمُرْتَضَى وَ الْهَادِي الْمُتَنَجِّجِي وَ الْقَائِمُ الْمُرْتَجِّي اصْطَفَاهُ اللَّهُ بِذَلِكَ وَ اصْطَنَعَهُ عَلَيَّ عَيْنِهِ ... لَمْ يَزَلْ مَرَعِيًّا بَعَيْنِ اللَّهِ يَحْفَظُهُ وَيَكْلُؤُهُ بِسِتْرِهِ مَطْرُوداً عَنْهُ حَبَائِلُ إِبْلِيسَ وَ جُنُودَهُ مَدْفُوعاً عَنْهُ

وَقُوبُ الْعَوَاسِقِ وَتُفُوتُ كُلِّ فَاسِقٍ مَضْرُوفًا عَنْهُ قَوَارِفُ السُّوءِ مُبْرَأً مِنَ الْعَاهَاتِ مَحْجُوبًا عَنِ الْآفَاتِ مَعْصُومًا
مِنَ الزَّلَّاتِ مَصُونًا عَنِ الْفَوَاحِشِ كُلِّهَا مَعْرُوفًا بِالْحِلْمِ وَالْبِرِّ فِي يَقَاعِهِ مَنَسُوبًا إِلَيَّ الْعَقَافِ وَالْعِلْمِ وَالْفَضْلِ.

الكليني الرازي، أبو جعفر محمد بن يعقوب بن إسحاق (متوفاي ۳۲۸ هـ)، الأصول من الكافي، ج ۱،

ص ۲۰۳ - ۲۰۴، ناشر: اسلاميه، تهران، الطبعة الثانية، ۱۳۶۲ هـ.ش.

امام صادق عليه السلام در خطبه اي كه حال و صفات امامان عليهم السلام را بيان مي كند، فرمودند: ... پس امام، همان برگزیده، پسندیده، رهبر، محرم اسرار و امید بخشي است كه به فرمان خدا قيام کرده است، خدا او را براي اين برگزیده و در عالم ذر كه او را آفریده، زير نظر خود پروریده است ... خداوند همیشه به او توجه دارد، او را نگه مي دارد و از او حمايت مي كند، دام هاي شيطان و لشكرش را از او دور کرده و حوادث شب هنگام و افسون جادوگران را از او دفع مي نمايد، چنگال بدی را از او مي گرداند و او را از ناپاكي ها بر كنار مي دارد و از آفات بر حذر مي دارد، از گناه معصوم است و از هر گونه هرزگي مصون، هر جا باشد به بردباري و نيكو كاري معروف است و به عفاف و علم و فضل بي نهايت موصوف است.

نتیجه:

شناخت امام معصوم و بررسی ویژگی های برگزیده الهی با مؤلفه سخنان امام صادق علیه السلام بر اساس کتاب شریفی، رویکرد این نوشته بود كه به مهم ترین ویژگی های حجت خدا بر اساس روایات امام صادق علیه السلام اشاره شد.

موفق باشید

موسسه تحقيقاتي حضرت ولي عصر عجل الله تعالى فرجه الشريف